

Konopczyński, Władysław

Zaginione archiwum Andrzeja Zamoyskiego kanclerza Wielkiego Koronnego

---

Przegląd Historyczny 16/3, 335-356

1913

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Zaginione archiwum Andrzeja Zamoyskiego, kanclerza wielkiego koronnego.

Badania nad źródłami i wzrostem kulturalnego tudzież społeczno-politycznego odrodzenia Polski przedrozbiorowej dalekie są jeszcze od ukończenia. Brak odpowiedzi na najprostsze pytania z tej dziedziny. Nie wyjaśniono dotąd ostatecznie, co wzięliśmy z umysłowości Europy Zachodniej XVIII wieku, i co zatrzymaliśmy, jako cenną, nieprzedawnioną tradycję rodzimą. Nie ustalono rzeczywistego momentu narodzin idei postępowych, nie spisano ich rodowodu. Zanim tedy nastąpi rozgraniczenie roli czynników domowych i cudzoziemskich, godziłoby się przynajmniej między polskimi pionierami odrodzenia odróżnić rzeczywistych twórców od popularyzatorów, którzy rozpowszechniali cudze myśli i cudzą wiarę, odróżnić inicjatorów od pracowników.

Wyznacza się niekiedy wybitne miejsce staremu feldmarszałkowi Flemmingowi († 1728), jakoby nauczycielowi Michała i Augusta Czartoryskich. Wartoby sprawdzić, czy był on naprawdę nauczycielem, czy może tylko (*sit venia verbo*)—guwernerem. Przynajmniej znane dotąd poglądy prawnopaństwowe Fleminga świadczą tylko o pewnej rutynie biurokratycznej, o pogardzie dla polskiego nierządu i o bardzo płytkim wniknięciu w zdrową część duszy polskiego republikanizmu. A jeżeli nawet, czego dotąd nie uczyniono, przeprowadzi się dowód Flemingowego nauczycielstwa, to jeszcze trzeba będzie sprawdzić, czy Czartoryscy przez całe życie pozostali uczniami, czy też, co wydaje się pewnym, założyli własną szkołę.

Mało wiadomo o światlejszych myślach Potockich, których zastosowanie w życiu zależało zresztą zawsze od wielkiego „gdyby“: wprowadzanoby je w życie, gdyby nikt inny nie wyprzedzał panów Pilawitów, a ponieważ ktoś wyprzedzał, myśli pozostawały wiarą bez uczynków. Dalej, nie doszło się do wymiaru właściwej zasługi Stanisławowi Poniatowskiemu i każdemu z osobna Czartoryskiemu. Z poza „familii“ nie widzi się rzetelnej pracy Andrzeja Stanisława Załuskiego i Mikołaja Podoskiego. Jakby przez mgłę, dostrzega się ponad obozem sasko-radomsko-barskim jakąś zorzę postępu politycznego, a nie dostrzega się (z wielkim zyskiem dla sławy generalności barskiej, lecz z mniejszą korzyścią dla prawdy), że owa jasność biła niemal wyłącznie z głowy Adama Krasińskiego. To znów odbiera się magnatom statystom wszelką

zasługę reformatorską, aby ją rozpuścić w oceanie dobrych chęci mniejszej szlachty.

Nie dziw, że w tak mętным stanie wiadomości o pierwiastkach odrodzenia Rzplitej, w braku literatury biograficznej o naszych statystach doby przedrozbiorowej, nie może się doczekać ani uczonego biografą, ani choćby esseisty jeden z najoświecenijszych, i co dość rzadko chodziło z tem w parze, — jeden z najczystszych duchów ówczesnych, Andrzej Zamoyski. Jego lata kanclerskie, z pewnością niemniej ciekawe, niż lata kodyfikatorskie, toną w zupełnej niewiadomości, i niewiadomość tę niełatwo można będzie przewyciężyć. Listy Andrzeja są rzadkością; podpisy kładzione pod uchwałami sejmów i komisji niewiele mówią o jego osobistym procesie myślowym. Najważniejszych tek kanclerskich, z których drogą autopsji możnaby wykryć twórców tego lub owego projektu, niesposób już doszukać się w zbiorach Biblioteki Ordynacji Zamoyskiej, dokąd je przecież złożył sto lat temu ordynat Stanisław. Może gdzieś butwieją w ukryciu, może spłonęły kiedyś podczas pożaru Klemensowa.

Pozostały tylko mniej ważne części: zbiór próśb magistratowskich miast, zanoszonych do kanclerza przeważnie w roku 1765, i zbiór aktów mennicznych z połowy panowania Poniatowskiego. Nadto dochował się spis wszelkich papierów, pochodzących w ogromnej większości z lat 1764—7, niekiedy z doby późniejszej, wyjątkowo—z wcześniejszej. Spis ten nie daje wyobrażenia o autorach i pochodzeniu memoriałów lub dokumentów, jest jednak tak interesujący, że nie wahamy się podać go czytelnikom za pośrednictwem „Przeglądu“. Dwojakiej stąd możemy spodziewać się korzyści. Nie jest wyłączeniem, że ktoś natrafi na zaginione teki Zamoyskiego, ich część lub całość; z naszego komunikatu poweźmie wówczas wiadomość, do kogo należała i jak przedstawiała się całość. Znalazcy innych odpisów, względnie oryginałów wymienionych poniżej aktów, będą wiedzieli, że dana sprawa rozstrzygała się z pewnym udziałem lub choćby za wiedzą Zamoyskiego. Ale i niezależnie od tych przypadkowych korzyści rzut oka na całość zagubionego zbioru wysoce będzie pouczający. Przekona on, jaką mnogość spraw państwowych miał w rękę późniejszy twórca „Zbioru Praw“; ile kwestyi on znał sam jeden (bo tytuły poniższe w wielu wypadkach wskazują na unikaty), ile planów mniej lub więcej wszechstronnej naprawy powstawało albo pod piórem, albo z zachęty kanclerza koronnego. Wielka szkoda, powtarzamy, że z tytułów prawie nic pewnego nie można jeszcze wnosić o autorze: ale na korzyść Zamoyskiego powstaje z całokształtu domniemanie wysoce prawdopodobne, że on pomysły te wypracowywał, inicjował lub ośmielał. Dotyczy to zwłaszcza najważniejszych pism niniejszego zbioru, czysto reformatorskich, nigdzie pozatem przez nas nie napotkanych.

Dla łatwiejszej orientacji rozbijamy ogromną większość na kategorie, pozostawiając czytelnikowi samemu rozejrzenie się wśród reszty.

1) Ogólny ustrój państwa w NN^o 58, 70, 83, 95, 97-8, 142, 156-8, 185.

2) Sprawy duchowieństwa i wyznań omawiane są w NN^o 1, 5, 18, 22, 25, 27-32, 44, 46-9, 57, 100, 122, 128-9, 153.

3) Miast i sprawy miejskiej, w szczególności Warszawy, do-

tyczą NN^o 4, 7, 9, 11, 16-7, 40, 43, 52, 71, 73-8, 81-2, 121, 124, 154, 165, 169.

4) Sądownictwo i prawodawstwo cywilne oraz karne w NN^o 2, 12, 14, 26, 41, 45, 72, 79, 80, 83, 91, 101, 103-5, 111, 113, 118, 140-1, 143-4, 151, 159-63, 170-2, 177, 179, 182, 264.

5) Handel i przemysł: NN^o 6, 69, 81-2, 84-90, 108, 123, 125, 146, 150, 243-4.

6) Sprawy zagraniczne: NN^o 15, 33, 42, 59, 93-4, 110, 117, 119-20, 122, 178, 187, 261.

7) Sprawy skarbowe: NN^o 109, 114, 126-7, 135-6, 138, 147-8, 152, 155, 184, 199, 222-4.

8) Moneta: NN^o 166-7, 175-6, 186, 199-221, 222 bis, 242, 245-263.

9) Materie wojskowe: NN^o 99, 149.

10) Edukacja narodowa: NN^o 20, 24, 86, 101, 112, 188-98.

11) Sprawy pruskie i gdańskie: NN^o 34-9, 53-6, 60-1, 66-8, 96, 106, 113-5, 145, 170, 236, 262, 265-6.

12) Sprawy inflanckie i kurlandzkie: NN^o 41, 50-1, 62-5, 131-7, 189.

13) Dyaryusze sejmowe NN^o 21 (1767), 139 (1776).

14) Czynności kanclerskie i osobiste akta Zamoyskiego: NN^o 3, 13, 102, 164, 173, 181.

15) Pisma polityczne NN^o 8, 10, 100-1, 110, 116.

SPECYFIKACJA

różnych projektów i pism należących do czasu i urzędowania JW Andrzeja Zamoyskiego, kanclerza wielkiego koronnego, w różnych materiałach i okolicznościach zaszłych.

1. Obserwacja względem kompozycji inter status, w której między stanem duchownym i świeckim zachodzące wzajemne pretensje wykładają się obustronnie, dowody są przytoczone i nad okolicznościami stanu duchownego w związku będącymi z stanem świeckim w kraju polskim obszerne umieszczone uwagi z załączeniem potrzebnych do tychże wiadomości i praw.

2. Rozłączenie spraw do sądów przyzwoitych, czyli wyszczególnienie, które sprawy należą do sądów relacyjnych, asesorskich, referendarskich, marszałkowskich, komisji skarbowej, komisji wojskowej, sądów sejmowych, trybunałów koronnych, ziemskich i grodzkich.

3. 1764 roku za kanclerstwa Andrzeja Zamoyskiego w kancelarii koronnej wypadających ekspedycji ordynacya. Przy której od dnia 6 grudnia 1764 roku do dnia 6 marca 1765 roku znajduje się wyszczególnienie przywilejów wydanych na różne urzędy różnym osobom, jakoteż od dnia 10 grudnia 1764 do dnia 12 marca 1765 roku przywilejów danych na różne starostwa i królewszczyzny specyfikacya.

4. Refleksje do ordynacji, czyli uwagi nad niektórymi szczegółami urzędzenia miast i w nich osiadujących obywatelów i szlachty tyjącami się, do których jest dołączony artykuł względem pomnożenia handlów i manufaktur.

5. O biskupach, de presbytericidio et clericidio, czyli wypis konstytucyi i uchwał zaszłych w kraju polskim, tyczących się nietykalności duchownych osób, wyboru na biskupstwa i prelatury samej szlachty, promowowania do godności duchownych osób, nie zaszczyconych szlachectwem, powoływania do juryzdykcyi duchownej w przypadkach świeckich etc.

6. Propozycye czynione Najjaśniejszemu Królowi Imci polskiemu przez Tomasza Hitschoch kupca londyńskiego, względem prowadzenia handlu z Anglią w szynach żelaznych, belach i klepkach, po francusku pisane i na polski język przełożone.

7. Observations générales sur la police des villes — Réglements pour les vivres — Réflexions soumises aux lumières et à la prudence de S. M-té.

8. Refleksye patryotyczne naprzeciw konfederacyi cywilnej, czyli pismo wydane przeciwko rządowi rosyjskiemu, okazujące chęć tegoż zrobienia sobie przewagi w Europie przez utrzymywanie nierządu w Polsce.

9. Observations pour le réglemeut des villes.

10. Zdanie wolne, gdyby do negocyacyi w interesie Rzplitej terazniejszym przychodzić miało—czyli uwagi nad gwarancją do rządu kraju i praw kardynałnych rozciągnią.

11. Projekt dla miast czyli reskryptu królewskiego kopia, obejmująca środki potrzebne do przywrócenia miastom ich znaczenia dawnego i bytu tychże ulepszenia, jakoteż wielości juryzdykcyi po miastach znajdujących się, dogodność ułatwiająca.

12. Przyspieszenie sprawiedliwości w sądach naszych zadwornych, to jest uregulowanie wszelkich czynności kancelaryi zadwornej przez króla wydane z salwą poprawy lub odmiany w czasie nastąpić mającej.

13. Traduction d'un discours prononcé au Conseil de Sénat tenu à Varsovie l'an 1761.

14. Ad reflexiones superaddendorum ordinationi — czyli punkta niektóre służące do poprawy formalności sądowniczej w sądach asesorskich i referendarskich ex registro fisci.

15. Reskrypta do sędziów pogranicznych, czyli od roku 1746 do roku 1763 wyszczególnione reskrypta, dawane różnym osobom względem sprawowania lub zastępowania urzędów sądów pogranicznych.

16. O miastach J. Kr. Mości jmp. Słomińskiego metrykanta projekt, w którym te są wyłożone myśli, jakby można miasta do kardynałnych ich praw i wolności powrócić, jakby można Starą Warszawę z Nowem Miastem pod jeden cywilny rząd zjednoczyć, jak w tych miastach jedną nierozdzielną uformować juryzdykcyą.—O obieraniu prezydentów i wójtów — O majstraturach na utrzymanie porządków ekonomicznych i policyi w mieście.—O sposobie obrad miejskich—Jak miast prawa i wolności pewnie ubezpieczyć można — Jak pomnożyć handle i manufaktury w miastach—Ubezpieczenie osób mieszczańskich w własnym ich mieście.

17. Ordynacya miast Starej i Nowej Warszawy, mocą której król Stanisław te uchwalił w tych miastach porządki: Zjednoczenie miast Starej i Nowej Warszawy—O porządkach miasta albo urzędach w po-

wszechności—O swobodach miejskich—O mieszczanach i przyjmowaniu prawa miejskiego — O nabywaniu posesyi w mieście — O podatkach i składkach—O cechach rzemieślniczych—De lege sumptuaria—O bankrotach i listach moratoryalnych—O spadkach jure fisci—Rozporządzenie magistratur, urzędów i porządków miasta—O prezydencie i burmistrzach—O radcach i magistracie radzieckim—O ławnikach, sędzię wójtowskim wraz i ławniczym—O gminnych—Sądy potoczne—De iudicio censorio—Urzednicy miasta jacy być mają—Dzień oczyszczenia i jednania — O rachunkach cechowych i obieraniu cechowych — O publikach boneferencyach—Przepis przysięg na urzędy—Przysięga wójta, landwójta, rajców — Przysięga ławników — Przysięga dla gminnych — Przysięga dla zasiadających w sądzie sierocym—Przysięga dla sądu popisowego—Ponowienie przysięg—Rozporządzenie urzędu ekonomicznego—Nagroda urzędnikom—Milicya miejska—Wdowy radzieckie etc.

18. Ekscerpt niektórych konstytucyi względem dysydentów, uchwalonych na sejmach generalnych od roku 1525 do roku 1764.

19. Ordynacya miasta Krakowa, zawierająca w sobie następujące artykuły: O sesjach pospółstwa i responsach — O prowentach i rachunkach — O sprawach — O posłach — De non portandis armis—O opiekach—O ochędóstwie miasta — O asygnacyach—O piwnicach—O rzemieślnikach—O urzędzie wójtowskim i ławniczym krakowskim—O składkach — O prawach wiadomości—O Błoniu—O wybieraniu podatków — O spadkach jure fisci — O pustkach — O sprawach zaległych—O prawach mieszczanom przywoitych—O tańsze victualium—O żydach miejskich handlujących—O murach miejskich—O arendach—O retentach — O tandetach — O ogrodach—De lege sumptuaria—O mnóstwie żebraków—O pogłównem—O szkole strzeleckiej—O cechach—O więzieniu—O miodu robieniu—O zachowaniu bezpieczeństwa od ognia.

20. Plan pour l'Erection des Ecoles en exposant les arrangements les plus parfaits et les plus nouveaux trouvables chez les voisins.—Autor tego planu, Samuel Lotharius Geret juris utriusque et philosophiae doctor, hujusque in universitate Vitenbergensi professor, honorarius diversarum academiarum scientiarum socius h. t. Thorunensium in aula regia secretarius residens. Varsaviae die 30 Novembris 1773.

21. Dyaryusz pisany sejmu ekstraordinaryjnego w Warszawie, złożonego na dzień 5 miesiąca października w roku 1767, podczas którego Moskwa wzięła w areszt biskupa krakowskiego, Rzewuskiego wojewodę krakowskiego wraz z synem i Załuskiego biskupa kijowskiego. Do tego dyaryuszu dołącza się inny odmienny dyaryusz—bez początku i końca.

22. Status causae z strony W. Szamockiego, chorążego warszawskiego, przeciwko księdzu Dąbrowiczowi, plebanowi żbikowskiemu, wypisany względem dziesięciny wytycznej, żądanej z dóbr ziemskich w księstwie warszawskiem przeciwko przywilejowi Władysława księcia mazowieckiego, zabraniającemu takiej dziesięciny dawania.

23. Pacificationis inter Serenissimam Domum Austriacam et Serenissimum Poloniae Regem et ordines Regni tractatae scripta aliquot ex variis locis collecta in anno 1590¹⁾.

¹⁾ Następuje spis około 40 listów i aktów z lat 1588—90.

24. *Éléments de rhétorique français et latins*, manuskrypt początkowej edukacji i doskonalenia się w sztuce wymowy ręką Andrzeja Zamoyskiego pisany.

25. Z strony duchowieństwa księstwa warszawskiego przeciwko Szamockiemu chorążemu ziemi warszawskiej z mocy przywileju Władysława księcia mazowieckiego nie chcącemu pozwolić na dawanie parochom dziesięciny, wypisany z różnymi dowodami należytości dawania teje dziesięciny wywód.

26. Względem zapisanego majoratu Domu książąt Radziwiłłów na Nieświeżu wypisane z dokumentów i praw różnych uwagi.

27. Zarzuty W. Szamockiego chorążego warszawskiego przeciwko duchowieństwu, chcącemu dziesięciny wytycznej, — i na też duchowieństwa odpowiedzi.

28. Objasnienie wyrazów przywileju stanowiącego dawanie dziesięcin z różnych miejsc statutów koronnych wyjęte — do interesu W. Szamockiego stosowne.

29. Przeciwno W. warszawskiemu chorążemu Szamockiemu odpowiedź duchowieństwa dana w sprawie o dziesięciny, tłumacząca różność zachodzącą w wyrazach przywileju Władysława księcia mazowieckiego oryginalnego niezgodnych z kopią tegoż przywileju, w konstytucjach synodalnych przedrukowaną.

30. *De decima libera et illibera* wywód znaczenia wypisany z Długosza historyka w księdze kroniki tegoż 12 pod rokiem 1435.

31. *Traité sur la dixme de Pologne*.

32. Objasnienie słów przywileju Władysława: „*exceptis nobilibus quibus nos pro eorum servitio*“ etc., tyjących się dawania dziesięcin.

33. Manifest księcia Kajetana Sołtyka, biskupa krakowskiego, księcia siewierskiego, pisany w Warszawie roku 1767 d. 13 oktobra, a wniesiony do akt ziemskich powiatu grodzieńskiego, w którym tenże żali się na gwałty wyrządzone przez Moskwę krajowi polskiemu.

34. Opisanie zuchwałych postępów i wiolencyi, które różnymi czasy magistrat gdański nad osobami stanu szlacheckiego wykonywał, ułożone przez starostę knyszyńskiego w roku 1763 od tegoż magistratu skrzywdzonego, w którym opisanu wyraża wiele artykułów, w których gdańszczenie krajowi polskiemu szkody czynią lub prawa koronne gwałcą, wiele wypadków w których szlachte i duchowieństwo dręczą, wreszcie cytuje konstytucye przez nich nie zachowywane.

35. Przez stany prowincyi pruskich na obrady zgromadzone spisane potwierdzenia podpisu elekcyi króla Stanisława Augusta i przyrzeczonej temuż podległości, acz przez osoby nie obrane do tej czynności, dla niedojścia sejmiku przedsejmowego, zrobionego, tudzież akcesu do konfederacyi stanów koronnych kopia.

36. Wypis z różnych przywilejów i konstytucyi koronnych dowodzący wolność (s.) prowincyi pruskich od opłaty nowego cła.

37. Projekt do konstytucyi sejmu coronationis podany od miasta Torunia, w którym zawiera się mostowe, aby od wszystkich płatone było, kępa na środku Wisły leżąca aby zawsze do miasta należała, brzegowe od starostwa dybowskiego wymagane aby zniesione było, cło dybowskiej komory aby było uregulowane, aby manufaktury toruńskie

były zabezpieczone, aby miastu Toruniowi przez wzgląd na poniesione straty subsidium charitativum w kwocie 8000 złp. przyznane było.

38. Specyfikacja egzakcyi mostowej toruńskiej.

39. Wymiar i opisanie mostów wiślanych toruńskich roku 1764 d. 9 listopada spisany.

40. W sprawie podkomorzego lubelskiego z komisją brukową wyrażone uwagi, obejmujące władzę komisji brukowej i ważność taryfy ułożonej lokciowego opłaty.

41. Dezyderya księstwa inflanckiego ściągające się do ordynacyi sądów asesorskich koronnych, w których jest żądanie, aby sprawy księstwa były sądzone pod prezydencją pieczętarza koronnego, aby w kadencyach sądu spraw księstwa inflanckiego żadne inne sprawy nie były sądzone, aby sekretarz księstwa inflanckiego, rodowity inflantczyk, na tychże sądach miał miejsce i głos, a oraz pensją jaką lub sposobem do utrzymania się aby był opatrzony.

42. Punkta do instrukcyi sekretnej należące, mające podać się każdemu posłowi polskiemu, do dworów zagranicznych wyznaczonemu, z mocy senatus consilii roku 1765 d. 5 października uchwalone, w których te szczegóły, aby żaden poseł nic ministeryalnie nie czynił bez wyraźnej na piśmie dyspozycyi. Poseł każdy dawane mu dyspozycye i czynione na tęż relacye pilnie i porządnie ma utrzymywać dla łatwej w każdym razie informacyi i usprawiedliwienia się. Poseł każdy raz we dwa tygodnie obowiązany numerowaną swoją relacją królowi odsyłać, w nagłych potrzebach przez kuryera da znać, zawsze wyrażając, co w interesie jest pewne, co wątpliwe, etc. Poseł każdy informować się ma i donosić, jakie osoby składają rząd dworu, przy którym zostaje, jaki tych charakter, kto faworyt króla jakiego, jakiego urodzenia i gatunku. Doniesie poseł, z kim dwór, przy którym zostawać będzie, ma traktaty i jakie, jaka w kraju forma rządu, jakie maksymy i jakie prawa, jaki tryb obrad, jakie kardynalne prawa, czego patryoci kraju chcą dla polepszenia rządu, jaki tryb sądownictwa w kraju, jakie subselia i w tych zasiadające osoby, jakiego gatunku, od kogo obierani, czy dożywotni lub nie; przeciwko sędziom przedajnym jakie kary i jakie do odpowiedzi forum. Jaka kraju ekonomia, jakie w niej osoby, tych władza, jaka publiczna intrata, podatki, cła, manufaktury, handle, traktaty handlowe, jaka czynność mennicy, jaka moneta i jej walor, jakie wojsko, tegoż ilość, gatunki, karność, jak idą rady wojenne, jacy komendanci, jakie traktaty posiłkowe, jaka policya, które osoby ją składają, jaka tych władza i formalność, jakie miasta, tych jaki stan, rządy, sądy etc., stan rolniczy jaki, gdzie i jak mają grunta, jakie z mieszczan kraj miewa dochody. Akademie jakie w kraju, tych fundacya, przywileje, rząd, jakie szkoły publiczne, kto uczy, jakie szkoły rycerskie, jaka młodzieży edukacya.

43. Ekscerpt konstytucyi w objaśnieniu od miasta Warszawy podanym specyfikowanych o kupcach cudzoziemskich, o potwierdzeniu przywilejów dawnych Warszawie służących, o ludziach luźnych przy mieście się bawiących.

44. Ceremoniał do obserwowania w Wielki tydzień, przepisany dla króla polskiego i dworu tudzież osób przy boku królewskim będących, jakoteż tryb nabożeństwa zachować się mający.

45. Michała Mrozowskiego o różności praw wypisana informacja z rozkazu JW. kanclerza koronnego roku 1767. W tej informacji wyraża wszystkie prawa Królestwa Polskiego, a raczej księgi, też zawierające, czyniąc stosowne nad każdą częścią uwagi: prawa księstwa mazowieckiego, prawa województw pruskich, prawa województw ukraińskich wołyńskiego, kijowskiego i braclawskiego, prawa miast koronnych, prawa W. Ks. Litewskiego, prawa księstwa inflanckiego, prawa księstw Kurlandyi i Semigalii, prawa miast litewskich i prawa miejskie w Polsce — z dokładnemi i wybornemi do każdej rzeczy wiadomościami.

46. Informacja o fundacyi księży kamedułów wygierskich, będących w sporach prawnych z ekonomią grodzieńską, w której księży kładą na swoją stronę dowody, a podskarbi W. Ks. Litewskiego też zbija.

47. Księży kamedułów wygierskich do króla i senatu podane krzywd i uciążliwości znoszonych opisanie.

48. Uciążliwości księży kamedułów wygierskich przez dekret komisarski poniesione, królowi i stanom koronnym przełożone.

49. Legalizacja przywileju oryginalnego księcia mazowieckiego Władysława r. 1446, uczyniona w konsystorzu gnieźnieńskim, za niepodejrzaną i sprawiedliwą uznana.

50. Trypliką w sprawie księcia kurlandzkiego zachodzącej z obywatelami kurlandzkimi, przez książęcia z urzędów poddalanemi i w sądach koronnych sprawiedliwości z książęciami dopominającemi się, z strony książęcej napisana.

51. Obywatelów księstwa Kurlandyi na podane przeciwko tymże od księcia zarzuty w sądach koronnych dana odpowiedź, czyli usprawiedliwiania się książęce zbijające powody.

52. *Traité de police des incendies en général, mais principalement de celle pour la ville de Paris.*

53. Wyszczególnienie osób, przed któremi miasto Gdańsk składało hommagium od r. 1649 za panowania Jana Kazimierza do roku 1734 panowania Augusta III.

54. Ekscerpt z dekretów króla Jana III i Augusta III względem prowentu miasta Gdańska, zulaga mianowanego.

55. Z przywileju króla Kazimierza, w Piotrkowie 1455 roku feria 4 post Visitationis Mariae danego mieszczanom gdańskim co do plebiscytów i pieniędzy subsydyonalnych wypisany ekscerpt.

56. Przyczyny, dowodzące, że prowenta i użytek portu gdańskiego samym tylko gdańszczanom służyć mają podług przywileju, danego temuż miastu od króla Kazimierza roku 1457 w Piotrkowie, gdzie oraz jest objaśnienie względem intraty portowej i zulaga, kto te stanowi, kto wybiera, kto opłaca i na co obracane bywają te dochody.

57. Dowody wyjęte z synodu trydenckiego, z synodu laterańskiego i synodu prowincjonalnego wileńskiego na to, że biskupi w swoich dycyzyjach mają zwierzchność nad drukarniami i księgarzami, bez których wiedzy i aprobaty żadne nowe dzieła nie mogą być drukowane ani publicznie przedawane.

58. Projekt należący do konstytucyi ubezpieczającej rząd kraju i czynności wszelkich jurysdykcyi w czasie bezkrólewia.

59. Punkta potrzebne do zachowania w czasie aktu rozgraniczenia państw Korony Polskiej od kraju państwa Rosyjskiego, w których wyraża, co było potrzebnym do tego dzieła, i jak się w tymże sprawować należało.

60. Przepis wezwania obywatelów pruskich na zjazd generalny, w którym wyraża się, jakie i do kogo ma być czynione wezwanie z jakimi okolicznościami etc.

61. Formularze wypisane rozkazów, za króla Stefana Batorego wydanych do magnatów, miast i obywatelów pruskich, wzywających tychże na zjazd generalny.

62. Roku 1765 d. 30 apryla na instancją szlachty kurlandzkiej przeciwko Janowi Ernestowi książęciu Kurlandyi i Semigalii wydany do sądów relacyjnych pozew o to, iż ten książę z ubliżeniem praw Korony Polskiej w roku 1763 podstępnie wdarł się na książęcą godność, lubo był z powodu sprzeciwiających się krajowi polskiemu postępów swoich podległy karom kryminalnym; 2°, że posłanym wtenczas do Kurlandyi dwóm senatorom, Platerowi wojewodzie i Lipskiemu kasztelanowi, nie dopuszczał ich zlecenia przyzwoicie dopełnić, jako tychże relacya świadczy, a przeto znieważył powagę królewską; 3°, że przeciwko decyzji tychże komisarzów i słuszności, tudzież wbrew prawom służącym dla księstwa Kurlandyi ważył się dobra książęce za ważnemi kontraktami przez różną szlachtę posiadane przed terminem w tychże kontraktach wyrażonym odbierać i szlachtę krzywdzić; 4°, że książę ważył się wielu urzędników Kurlandyi skasować i z temż gwałtownie sobie postępować, na ich miejsca innych stronników swoich osadzać, lubo z mocy niedokładnie wykonanej przysięgi na lenność królowi i Koronie Polskiej ciż urzędnicy mieli prawo nie słuchać go i za książęcą nie uznawać; 5°, że książę uciążliwości od szlachty kurlandzkiej podane mu chciał umorzyć i nie wdał się w rzetelne tychże rozeznanie; 6°, że książę przeciwko umowie zawartej z szlachtą kurlandzką pozwy wydawał o dobra feudalne i tym sposobem spokojność w Kurlandyi mieszał; 7°, że rozkaz królewski wydany do obywatelów kurlandzkich, zalecający tymże zachowanie spokojności publicznej nie przez cyrkularze, jak należało, szlachcie ogłosić, ale z ambon publikować zalecał; 8°, że się ważył książę na opaczne doniesienie królowi zrobione zyskać nakaz królewski tamujący szlachcie kurlandzkiej odprawowanie sejmku w Mitawie.

63. Roku 1765 dnia 30 apryla z kancelaryi koronnej wydany pozew na instancją szlachty kurlandzkiej przeciwko Henrykowi Chryścyanowi Offenbergu, landhofmajstrowi Franciszkowi Jerzemu a Franck landmarszałkowi, Ottonowi Fryderykowi Sas oberburgrabiemu, Janowi Ernestowi Klopmann kanclerzowi, od księcia kurlandzkiego nowo ustanowionym urzędnikom, względem ukarania tychże za dawane złe rady książęciu, a przez te zaburzenie spokojności między obywatelami księstwa, za wyrządzenie powodów wielu krzyw i szkód.

64. Roku 1765 d. 6 maja w Mitawie na zgromadzeniu obywatelów kurlandzkich zadecydowane i rękami marszałka i deputowanych podpisane uchwały, w których to znajduje się: najprzód, ażeby z książęciem, łamiącym prawa księstwa tego obywatelom służące i radni jego, dający mu do tego rady i sposoby, byli w sądach relacyjnych Korony

Polskiej o to procesowani.—2°, Do utrzymywania tej sprawy Otto Krzysztof ab Howen za pełnomocnika ustanowiony i temuż miesięcznie pensyi 200 talarów naznaczono.—3°, Na podaną stanom kurlandzkim deklaracją dworu rosyjskiego przez ministra tegoż dworu pana de Simolin, widząc sejmujące stany kurlandzkie wielką praw swoich w tej deklaracji pogardę i rozumiejąc, że ta deklaracja wypadła na opaczne udania, postanowiły też stany wysłać deputatów do imperatorowej w celu odzyskania teźże przychylności, do tej deputacyi wyznaczyli Henryka a Brincken z 2000 talarów i Ottona Hermana ab Howen z 200 talarami miesięcznej pensyi—4°, Asesora Fock ustanowiono korespondentem krajowym z zleceniem, aby z deputacją do Warszawy wyznaczoną jakoteż z deputacją petersburską ciągle korespondował i o wypadłych zdarzeniach dystryktowych kurlandzkich pełnomocników uwiadomiał, na co wyznaczono mu pensyi miesięcznej 40 talarów.—5°, Na wydatki i porządne prowadzenie interesów krajowych uchwalono podatki.—6°, Sacken, dziedzic dóbr Abgulden, obrany podskarbisem księstwa i przepisano mu tryb sprawowania tej funkcyi.—7°, wyznaczeni są kolektorowie podatków po wszystkich dystryktach i przepisane tymże obowiązki urzędowania.—8°, Reck, dziedzic Neuenburga, wyznaczony na kuryera do króla, miał oddać królowi skargę obywatelów kurlandzkich przeciwko księżęciu Janowi Ernestowi, absolutnie księstwem rządzić usiłującemu. 9°, Uchwały stany kurlandzkie łącznie i dzielnie opierać się przemocy księżęcia i to postanowienie swoje zawsze stale utrzymywać.

65. Przez Ernesta de Medem, posła księżęcia kurlandzkiego i stronników jego, królowi polskiemu podany memoriał, w którym zażalenia obywatelów kurlandzkich za niesprawiedliwe poddają się i na żalących się kary żąda.

66. Projekt konstytucyi mającej nastąpić względem mostowego w mieście Toruniu opłaty tudzież uregulowania cła od towarów prowadzonych i przyłączenia na zawsze do tegoż miasta Kępy.

67. Animadversiones do tegoż projektu na rzecz miasta Torunia zebrane i wypisane.

68. Ekstrakt różnych przywilei i konstytucyi, zabezpieczających miastu Toruniowi mostowego cła opłatę i zalecających tychże mostów utrzymywanie.

69. Refleksye względem kompanii manufaktur wełnianych w których po przełożeniu szczupłości funduszu na mające wypaść wydatki tej fabryki czyni się obrachunek kapitału gotowego, z niego opłacić się mających długów, i daje się sposób oszczędności nadal zachowania.

70. Wypisanie fundamentów, na których jest nowo obmyślony sposób konkludowania obrad publicznych według praw kardynalnych wolności in libertate sentiendi et jure vetandi, od Szczepana Sienickiego burgrabiego grodzkiego rożańskiego wydany.

71. Obwieszczenie ogłoszone w Warszawie, aby nikt nie ważył się w gry hazardowe grywać.

72. Ekscerpt z konstytucyi 1447 roku zapadłej względem sądów koronnych, dawniej colloquia zwanych, gdyby na teź przeznaczone osoby nie były w zupełnym komplecie.

73. 1765 Ekstrakt wypisany dekretu trybunalskiego poznańskiego w sprawie magistratu poznańskiego z Żurowskiemi zaszlej o dobra Rataje i ekspulsją z tychże, którym magistrat był skondemnowany.

74. Od konfraternii kupieckiej miasta Poznania podane do decyzji królewskiej punkta, w której okazują się uprzywilejowane wolności tegoż bractwa i prerogatywy, i oraz wyrażają się przyczyny upadku miasta i utraty dawnego znaczenia tegoż.

75. Propozycja prawna z odpowiedzią decydującą i na prawności ugruntowaną w sprawie zapoznania miasta Poznania przez szlachcica Żurowskiego do trybunału koronnego o wypędzenie tegoż przez mieszczan z dóbr Rataje miasta Poznania dziedzicznych: czyli ta sprawa słusznie należy do decyzji trybunalskiej i czyli miasto Poznań w trybunale odpowiadać i sądzić się powinno.

76. Opisanie intrat i dochodów miasta Lwowa i starostwa lwowskiego tudzież okoliczności ich tyczących się zrobione d. 20 marca 1765 roku, do którego dołączone są punkta żądań mieszczan lwowskich, uformowane w celu polepszenia bytu tegoż miasta.

77. Miasta Krakowa obrady czynione względem utrzymania dawnych praw i przywilejów, w których na wezwanie magistratu kilkokrotne pospółstwo o rzeczy konkludowało, wreszcie punkta żądań swoich wyraziło w celu pozyskania trwałości przy swoich wolnościach, roku 1764.

78. Miasta Warszawy obywatelów układ zrobiony roku 1765 względem zachowania czystości na ulicach i wywożenia z tychże błota.

79. Projekt stosowny do przyśpieszenia sprawiedliwości w sądach zadwornych, gdzie pieczętarzom koronnym oznacza się zapłata z skarbu koronnego, wyszczególniają się gatunki spraw tym sądom podległych, daje się przepis dla komisarzy granicznych etc.

80. Projekt skrócenia procesu kontumacyalnego i kontrowersyjnego, czyli przepis dla sądzonych osób, podług którego te procesa iść mają.

81. Projekt stosowny do ubezpieczenia handlów tudzież rzemiosł po miastach większych i miasteczkach królewskich.

82. Ubezpieczenie handlów i rzemiosł w miastach królewskich, gdzie żydom tym tylko pozwala się prowadzić handle i rzemiosła utrzymywać, którzy mają z mieszczanami poprzednicze zawarte w tej mierze konwencye. Ostrzega oraz przyjmowanie wszelkiej religii osób do handlów i rzemiosł w czasie późniejszym.

83. Stałość publicznego dobra w przypadku bezkrólewia, czyli projekt do konstytucyi zapewniający w czasie bezkrólewia trwałość sądownictwa różnych instancji i wszelkich juryzdykcyi tudzież manufaktur, fabryk etc.

84. Inwentarz generalny fabryki kompanii manufaktur welnianych, spisany d. 7 maja 1770 roku.

85. Punkta podane od kompanii manufaktur do uzupełnienia potrzebne, między którymi jest branie sukien na oporządzenie wojska z tej fabryki i wyrobienie u króla funduszu na aresztantów etc.

86. Projekt na to, aby dom poprawy oddany był pod rząd dyrekcyi manufaktur, przez co i ubogie dzieci bez edukacyi włóczące się

mieliby nadal sposób do życia, i hultaje nie byłiby próżniakami, sposobiąc każdego podług zdolności do jakiegoś czynu.

87. Projekt względem stanowienia kompanii z 100 akcyi złożonej do zaczczenia fabryki manufaktur wełnianych.

88. Łochocki starosta osiecki i błoński w mieście swoim dziedzicznym Barcinie, nad Notecią rzeką leżącym o 6 mil od Torunia, projektuje założenie fabryki manufaktur wełnianych, podając do tej okoliczności stosowne i dogodne punkta.

89. Vues particulières de police et de fabrique pratique pour les manufactures de la compagnie pr. Mr de Rieule, général major et assesseur de la compagnie.

90. Obrachunek sukna w fabryce krajowej zamówionego i opłaconego w części przez jmp. Stempkowskiego obożnego koronnego.

91. Eksplikacya dyferencyi zachodzącej w dwóch ordynacyach trybunału, ustanowionych roku 1765, w której okazuje się, że ordynacya trybunału wielkopolskiego co do kadencyi ustanowiona dwoi-sta, jedna drugiej nie znosi, tylko dogodność w rozprawie sądowej sprawuje.

92. Projekt na ufundowanie szpitalu dla wszelkich ubogich, sierot, wdów i innych tudzież założenia przy nim różnych fabryk i manufaktur, ciekawy i informujący, w którym podają się środki pomnożenia dochodów krajowych i zmniejszenia liczby próżniaków.

93. Projekt responsu na deklaracyą drukowaną księcia Repnina stanom Rzplitej podaną względem praw dysydenckich rozszerzenia.

94. Expositio variorum gravaminum ab aula Berolinensi Reipublice illatorum ex scriptis in actis Metrices Regni observatis patentium. W którym dziele z dokumentów autentycznych czyni (się) wywód różnych szkód poczynionych krajowi polskiemu przez państwo Pruskie od roku 1655 do roku 1744—dzieło niedokładne, nieco w nim niedostaje.

95. Ekscerpt z konstytucyi koronnych o prawie i porządku sejmowania od roku 1564 do roku 1764 zapadłych wypisany.

96. Wywód z różnych przywilejów i konstytucyi prawnych na to, że Prusy lubo należą do Królestwa Polskiego, jednakże królowie polscy nie są tej prowincyi absolutnemi panami ani Rzplita, owszem taż prowincya równa się innym w swoich prerogatywach i do obrad względem interesów kraju równie z innemi należy, swych przywilejów całości pewna.

97. Informacya de senatus consiliis, które się in archivo Regni znajdują, wyrażająca od roku 1677 do roku 1765 gdzie były senatus consilia i kto je podpisywał.

98. De senatus consiliis et residentibus, czyli wypis z różnych konstytucyi i praw polskich, obejmujący ustawy względem obrad senatu i wyprawy do obcych dworów posłów i agentów, uchwalone od roku 1576 do roku 1736.

99. Ekscerpt konstytucyi sejmu convocationis zapadłej roku 1764 względem komisji wojskowej tudzież regulamentu wojsk i władzy nad temiż.

100. Przestroga w rewolucyi polskiej w roku 1764, po śmierci

Augusta III zaczętej, do roku 1767 kontynuowanej z okazji zamieszania dysydentów, — czyli wiersze w tej okoliczności pisane.

101. Listów patriotycznych pisanych do JW. Andrzeja Zamoyckiego, kanclerza kor., kopie, z których w liście pierwszym czyni uwagi nad potrzebą Edukacyi Narodowej uregulowania i legis sumptuariae wprowadzenia, kładąc zbytki w pożyciu narodowym za największą przyczynę zguby kraju—data tego listu roku 1777;—w drugim liście czyni wywód z stanu natury człowieka pierwiastkowych towarzystw i praw,—data listu w tymże roku 1777;—w trzecim liście, tegoż roku pisanym, przenosi uwagi swoje do początków prawa cywilnego, wystawia konieczność władzy zwierzchniczej i ustaw w każdym kraju nieodbitą potrzebę.

102 Wyszczególnienie pakietów i przywilejów wysłanych z kancelaryi koronnej roku 1764 i 1765 dla różnych osób na różne dostojności i posiadłości, wydanych za kanclerstwa JW. jmci pana Andrzeja Zamoyckiego.

103. O Umyśle Praw tom II, księga XII, która na rozdziale II księgi 21 Umysł Praw wszelkich w każdym rządzie przez Montesquieu po francusku wydany, na polski język przetłomaczony z tomu pierwszego, w którym kart 45 i 40 niedostaje, tu się przydaje.

104. Les loix civiles dans leur ordre naturel. Dzieło dociągnięte do punktu tylko 23.

105. Urządzenie trybunałów koronnych i innych władz sądowniczych, zawierające w sobie tryb czynienia sprawiedliwości i niektóre do procesów należące formalności.

106. Kopia reskryptu królewskiego do magistratu elbląskiego, którym 24 osób z mieszczan elbląskich za nowe członki do magistratu dodaje się.

107. Kopia uchwały względem archiwum koronnego, które Nowicki z Krakowa do Warszawy sprowadził, zaszłej, w której tryb utrzymania archiwum stanowi się, z wyrażeniem, ile i jakich osób ma wstęp mieć do tegoż.

108. Kontynuacya obserwacyi na część III praw, artykuł 4 o kupcach i handlach, artykuł 5 o szkole doktorskiej, felczerach i aptekach, artykuł 6 o żydach.

109. Eksplikacya natury cła królewskiego, starym cłem zowiącego się, przez którą objaśniać się będzie pierwszość i wyższość tego cła od cła Rzeczypospolitej.

110. Refleksye potrzebne nad responsem od JW. pana Ostermana na list JW. jmci Xiędza kanclerza W. K. de 24 junii z Petersburga danym względem rozgraniczenia krajów polskich od rosyjskich. Tamże ekscerpt z listu Nitosławskiego, regimentarza partyi ukraińskiej do hetmana w. k. pisanego roku 1742 w obozie pod Buzówką, tamże kopia listu jmci pana Grabowskiego pisanego do hetmana koronnego z Raszkowa 10 sept. 1742.—Tamże relacya z Benderu o rozgraniczeniu między Moskwą a Turkami.—Tamże kopia listu pisanego od Koszowego do Regimentarza partyi ukraińskiej d. 17 septembra 1742 roku.—Tamże ekscerpt z listu wpana Benuego, instygatora koronnego, posła do Turcyi, pisanego do hetmana koronnego die 20 nowembra 1742 r.

z Berladu.—Tamże ekscerpt z listu tegoż pisanego do hetmana z Galaty d. 5 decembra 1742.

111. Przywrócenie juryzdykcyi referendarskiej, czyli oznaczenie spraw do tego sądu należących, jego czynów i osób sprawować go mających.

112. Projekt założenia Collegii medico-chirurgici w Warszawie, w którym przeznaczają się miejsce na założenie tak potrzebnego Collegium — wyszczególniają się nauczyciele, wymieniają się onych powinności i obowiązki, z niektórymi do rzeczy zgodnymi przydatkami.

113. Projekt potwierdzający dawne zwyczaje i prawa sądownictwa i juryzdykcyi miast pruskich.

114. Projekt względem opłaty cła w pruskiej prowincyi, a szczególnie w Toruniu.

115. Ekstrakt różnych przywilejów pozwalających miastu Toruniowi wybieranie ceł i dróg publicznych utrzymywanie.

116. Uwagi obywatela nad narodem żydowskim, jak może stać się pożyteczny w polskich ściśnionych krajach, przez nową ustawę prawa na sejmie roku 1780 uczynioną, w których okazuje potrzebę myślenia polakom o narodzie żydowskim w kraju polskim zagęszczonym, pokazuje szkody publiczne z okazji tego narodu, — i stanowi odmianę narodu żydowskiego, dodając skutki z tejże odmiany wyniknąć mogące.

117. Manifest Porty Otomańskiej, wydany przeciwko Rosyi w roku 1787 d. 24 augusta, w którym wyraża powody, jakie zmusiły Turcyą do wypowiedzenia wojny Moskwie.

118. Przyczyny dla których sądy konfederacyi koronnej agitować się nie mogą, między którymi to wyraża, iż książę jakiś, jako marszałek konfederacyi nie mógł sprawy swojej w sądach konfederacyjnych rozsądzenia domagać się.

119. Copie de la déclaration de la Cour Impériale de Toutes les Russies qui est mot pour mot la même que celle que le ministre de la Cour de Berlin a présenté au ministère de Pologne le 18 septembre 1772.

120. Wypis artykułu XXXV traktatu oliwskiego nastąpnego między Szwecyą i Koroną Polską, tudzież cesarzem rzymskim i brandenburskim elektorem.

121. Réflexions sur le projet d'un théâtre publique et d'un Hôtel destiné aux redoutes. Présentée par S. A. monseigneur le prince Lubomirski, grand maréchal de la Couronne.

122. Relacya Andrzeja Stanisława Młodziejowskiego, biskupa przemyskiego, podkanclerzego koronnego dana królowi względem rozmowy mianej z księciem Repninem posłem rosyjskim, żądającym koniecznie dania audyencyi dyssydemtom, protegowanym od imperatorowej, w roku 1767 d. 26 apryla.

123. Oblikwidacya dochodów i wydatków fabryki manufaktur wełnianych i specyfikacya wszystkich akcyonistów, którzy złożyli się na fundacyą tej fabryki.

124. Refleksye do ordynacyi miast względem swobód miejskich—nabywania posesyi po miastach, — cechów miejskich,—o bankrutach,—o społecznościach.

125. Fragment uchwały względem pomnożenia handlów i rze miosił w Warszawie—tudzież wyjaśnienie stąd wypaść mającego pożytku dla kraju.

126. Niezrównane uwagi nad korzyści wlewkiem na kraj polski z wprowadzeniem stemplowanego papieru.

127. Też same uwagi o papierze stemplowym i korzyściach z niego dla kraju wyniknąć mających—w języku niemieckim.

128. Metropolity Calej Rusi i biskupów ruskich z Kościołem Rzymskim zjednoczonych żądania względem domieszczenia się w senacie polskim.

129. Projekt do konstytucyi o synach kapłanów ruskich, objaśnić mającej poprzednio zapadłą względem tychże konstytucyą.

130. Projekt aprobacyi biskupstwa lwowskiego.

131. Ceremoniał zachowany przy inwestyturze danej księciu kurlandzkiemu i mowa od tronu do syna tegoż księcia jako pełnomocnika miana.

132. Mowy miane podczas aktu inwestytury od syna księcia Kurlandyi i Semigalii do króla.

133. Mowy od tronu miane do tegoż księcia w czasie aktu inwestytury.

134. *Consignatio eorum qui Serenissimo Duci 1763 anno d. 22 Junii hommagium personaliter praestiterunt ex nobilibus Curlandiae et Semigalliae.*

135. Między obywatelami upitskimi¹⁾ z jednej, a Fryderykiem Kazimierzem księżciem Kurlandyi i Semigalii z drugiej strony zawarta względem opłaty cła umowa w Mitawie roku 1695 d. 21 Januarii, którą podpisał książę Kazimirz, a od powiatu pińskiego (*sic*) Paweł Karp obożny i Andrzej Berezniewicz podstoli mozyrski.

136. Między obywatelami księstwa żmudzkiego z jednej, a tymże księżciem kurlandzkim Kazimierzem z drugiej strony względem opłaty cła zawarta ugoda w Mitawie d. 12 mar. 1694 roku w Mitawie, którą książę Kazimierz kurlandzki podpisał, a z strony księstwa żmudzkiego obywatelów Zygmunt Billewicz ciwun wieszwiański, Aleksander Korff ciwun korszewski i Stanisław Konstantyn Pilzudzki.

137. Jana Ernesta Birona, księcia Kurlandyi i Semigalii, w Mitawie wypisany manifest, w którym żali się na to, iż go do sądów koronnych zapozwano z nakazem usprawiedliwienia się względem niesłusznie opanowanych tych księstw, w nich gnębienia szlachty i szukania obcej, rosyjskiej pomocy.

138. *Contextus konstytucyi konwokacyjnego sejmku o komisyi skarbu koronnego.*

139. Relacya rzetelna o sejmie koronnym w roku 1776 agituja-cym się zrobiona przez posłującego na tymże—bez końca.

140. Księga trzecia o sprawach — czyli uchwały prawa o sprawach w ogólności—o sprawach kryminalnych publicznych,—o występku obrażonego majestatu, — o występku przeciwko ojczyźnie, — o bezpieczeństwie miejsc rezydencyi króla i obrad publicznych,—o bezpieczeństwie

¹⁾ Pierwotnie miało być: pińskimi.

senatorów, ministrów i posłów do obrad publicznych wchodzących,—o bezpieczeństwie posłów zagranicznych,—o bezpieczeństwie bram i murów miejskich,—o bezpieczeństwie kościołów, klasztorów i cmentarzy,—o bezpieczeństwie po drogach, pocztowych domach i na splawie,—o pojedynkach,—De crimine peculatus czyli o biciu i fałszowaniu monety,—o bezpieczeństwie sądowym.

141. Traktat o prawach, zawierający w sobie te szczegóły: Pierwsze źródła początkowe. praw były nie wiadome poganom — Pewność tych źródeł praw—Znajomość źródeł początkowych praw wzięta z poznania człowieka—Natura człowieka—Religia człowieka—Pierwsze prawo człowieka—Drugie prawo człowieka,—Ugruntowanie społeczności ludzkiej na tych dwóch prawach.

142. Z Starego i Nowego testamentu wybór myśli względem rządów i sędziów ludu.

143. Wiadomość o Zbiorze Praw skróconym przez Jana Swoszowskiego, pisarza ziemi lwowskiej, podanym na sejmie r. 1611 do decyzji stanów, z uwagą nad tymże dziełem.

144. Projekt do ułożenia porządkiem praw polskich cywilnych in Codice Zamosciano czyli rozkład całego dzieła prawnego na części, rozdziały i paragrafy stosowne.

145. Points établis par fa diète de convocation de 1764 et celle du couronnement de la même année au préjudice des terres de Prusse et surtout de la ville de Dantzic.

146. Puncte des an Seine Königliche Majestät von Polen pro memoria slesischen Kaufmann Carl Ferdinand Morgenroth in Submission vorgetragen hat (*sic*).

147. L'usage de loteries est établi dans bien des endroits, il est peu de souverains qui n'en aient senti l'utilité, soit pour le bien de l'Etat en général, soit particulièrement pour celui des peuples qui leurs sont soumis.

148. Projekt do konstytucyi względem płacenia zaległych prowizyi od kapitałów.

149. Media ad pacificationem internam, czyli rada względem utrzymania wojska komputowego obojga narodów.

150. Między Józefem Mikorskim, podkomorzym ziemi gostyńskiej, pisarzem komisji skarbu koronnego, i Adamem Zyman z jednej, a elbląskimi kupcami Roth i Pretorius z drugiej strony zawartej handlowej konwencyi kopia.

151. Wyszczególnienie spraw należących do trybunałów koronnych, sądów ziemskich i sądów grodzkich.

152. Specyfikacya percepty i ekspensy z ekspedycyi w kancelaryi wielkiej koron. za czasów kanclerstwa JW. Andrzeja Zamoyckiego w roku 1764 i 1765 z dołączeniem różnych kwitów.

153. Konstytucye stanowi duchownemu latini ritus in generalitate służące tak, jak in volominibus complectuntur, zebrane.—NB. końca niestaje od tych słów: *Academiám*.

154. Urządzenia zapadłego dla miast i miasteczek będących w kraju francuskim za panowania Ludwika w roku 1764... Przetłumaczenie niecałe, zaczyna się od punktu XXXVIII.

155. Uwagi nad konstytucją konwokacyjnego sejmku, zalecającą nowe ceł urządzenie, a przez króla pruskiego uważaną jakoby przeciwną traktatowi welawskiemu, z powodu której król pruski jakby na odwet ustanowił nowe ceł w Kwidzynie.

156. Fragment projektu stosownego do polepszenia rządu krajowego i dobra rodaków, gdzie wyraża powinności króla etc. NB. Początku niema, zaczyna się a folio 3°.

157. Uwagi względem rządu Rzeczypospolitej, pisane roku 1772. O królu, o jurysdykcyach sądowych, o izbie senatorskiej, — o sądach sejmowych, — o sejmie, — o izbie poselskiej, — o interesach cudzoziemskich, o interesach domowych, — o komisji duchownej, — o komisji skarbowej.

158. Różne uwagi względem gwarancyi, — dysydentów, — króla, — względem sejmku, — rady królewskiej, — komisji duchownej, — komisji skarbowej, — komisji wojskowej, — komisji cudzoziemskiej, — trybunałów, — instygatora koronnego.

159. Prawa cywilne w swym naturalnym porządku czyli rozbiór tychże na księgi, tytuły i sekcyje. — Rzecz niedokładna, kilku kart nie staje.

160. Do Dzieła czyli Księgi praw napisana przedmowa.

161. Projekt do przedmowy służyć mającej do Księgi praw.

162. Części drugiej Księgi praw na różne artykuły podział.

163. Części trzeciej Księgi praw takiejże podział.

164. Ordynacya do ekspedycyi w kancelaryi wielkiej koronnej z dyspozycyi Jw. Impana Andrzeja hrabi na Zamościu Zamoyskiego Kanclerza w. kor. ustanowiona i uczyniona w Warszawie dnia 6 grudnia 1764.

165. Projekt względem czyszczenia ulic w Warszawie, po francusku pisany.

166. Pamiętniki z starożytności zebrane względem monety w kraju polskim używanej, po francusku wypisane, z dodatkiem autorów o rzeczy tej piszących i różnych w dowód powołanych źródeł.

167. O ustanowieniu i powinnościach Towarzystwa mennicznego w Holandyi, dzieło po francusku pisane.

168. Le Corps Diplomatique de S. E. le Référéndaire pr. M-r Dumont -- czyli tytuły tomów tegoż dzieła i szczegóły materyi w nich traktowanych.

169. Memoryał względem ciężarów znoszonych przez mieszczan, po francusku pisany, tudzież projekt względem dyrekcyi policyjnej.

170. Second point des jugemens assessoriaux — et second point de la Confédération Générale de 1764, contre la ville de Dantzic.

171. Section II: de l'usage et de l'interprétation des règles. Section I: distinction des choses par la nature, de l'état des personnes par les lois civiles. Distinctions des choses par les lois civiles.

172. Podział praw na części i szczególne artykuły w języku francuskim.

173. Przetłomaczenie na język francuski mowy mianej w senacie d. 13 maja roku 1761 do Króla Imci.

174. Noty w języku francuskim pisane wypadków zaszłych przy wprowadzeniu do Europy wiary chrześcijańskiej, — w różnych latach i po różnych krajach.

175. Wyjaśnienie względem kursu złej monety w języku francuskim pisane.
176. Le bénéfice de seigneurie et de fabrication en France est selon Graumann.
177. Refleksye nad projektem względem referendaryi.
178. Granica między Portą Otomańską i Królestwem Polskiem.
179. Réflexions sur des objets de règlements en Pologne.
180. Reflexions sur la première époque du monde depuis la création du monde jusqu'au déluge universel—dzieło nie ma końca.
181. Pro memoria à S. E. Mgr le grand Chancelier de la Couronne, czyli skarga, podana przeciwko gazecie du Bas Rhin i umieszczonemu w teje artykułowi czerniacemu żalącego się (*s.*).
182. Fragment dzieła, w którym rozdział 12 o rządzie królów w Rzymie i jako trzy władze tam były podzielone. — Rozdział 13: refleksye generalne nad stanem Rzymu po wypędzeniu królów. — Rozdział 14: jako dystrybucya trzech władzy poczęła odmieniać się po wypędzeniu królów.
183. Propozycye na senatus consilium po niedoszłym sejmie pro d. 30 octobris 1758 determinowane, od króla senatorom podane.
184. Uwagi nad konstytucją sejmu konwokacyjnego roku 1764 nakazującą Komisji Skarbowej nowe ceł uregulowanie.
185. Ekscerpt różnych statutów i uchwał względem prawa dawania przywilejów, względem kreowania magistratów,—względem stanowienia sądów apelacyjnych,—względem zwoływania sejmów.
186. Uwagi względem konstytucyi roku 1717 ustanawiającej cenę wartości czerwonych złotych i talerów.
187. Adnotacye względem traktatów andrusowskich, zawartych między Janem Kazimierzem, królem polskim i Aleksym Michałowiczem, carem moskiewskim, roku 1667 die 30 Januarii.—Podobneż adnotacye względem przymierza Władysława IV, króla polskiego, zawartego z Krystyną, królową szwedzką, roku 1635 die 20 Septembris.

Papiery o Edukacji Narodowej.

188. Sumaryusz percepty Komisji Edukacyjnej, — Tabela spozdziejanej percepty teje komisji, — Specyfikacya szkół koronnych i litewskich.
189. Uniwersał ogłaszający ustanowienie Komisji Edukacyjnej dla młodzi kraju polskiego.
190. Sumaryusz percepty i ekspensy funduszu Edukacji Narodowej.
191. Układ i porządek nauk w szkołach powiatowych i ustanowienie godzin dla każdej szkoły i nauki.
192. Porządek i układ nauk w szkołach wojewódzkich.
193. Zbiór dzieł traktujących o edukacyi.
194. Divers mémoires lus au Conseil de l'Instruction nationale le 23 Septembre 1774.

195. Informacya dokładna o stanie ekonomicznym, politycznym i szkolnym konwiktu warszawskiego ex-jezuickiego, Prześwietnej Komisji Edukacyi narodowej podana.
196. Projekt do założenia Akademii w Warszawie wszelkich sciencyi.
197. Projekt względem potrzeby wprowadzenia szkół do kraju polskiego.
198. Projet sur l'Education Nationale de Pologne, podpisany przez Stanisława Augusta.

Papiery menniczne i skarbu koronnego.

199. Haupt-Rechnungs Abschluss über die Ausmünzung in der Königlichen Polnischen Münze zu Warschau im Jahre 1770.
200. Monatlicher Münz Extrakt über Einnahme und Ausgabe Silber und Kupfer und davon gemünzten Geldes vom 1 bis 31 Julii 1770.
201. Summarischer Münz-Extrakt auf das Quartal Trinitatis Anno 1771.
202. Rapport aus der Münz-Kassa—bis ultima Junii 1772.
203. Rapport von der monatlichen Münz-Cassa bis ultima Julii 1772.
204. " " der wochentlichen " " 19 Julii "
205. " " " " " " 11 " "
206. " " " " " " 26 " "
207. " " " " " " 8 Augusti "
208. Münz-Extract auf den Monat Januar 1773.
209. " von 1 bis den 13 Februar 1773.
210. " von 22 bis 27 Januar 1776.
211. " von 1 bis 16 Martii "
212. Summarischer Münz-Extract auf den Monat Januar 1776.
213. " " " " Februar "
214. " " " " Martius "
215. " " " " Julii "
216. " " " " Mai 1777.
217. " " " " Junii 1778.
218. " " " " Julii anno 1778.
219. " " " " August "
220. " " " " September "
221. " " " " October "
222. Percepta roczna Rzeczypospolitej.
223. Ekspens roczna Rzeczypospolitej Polskiej.
224. Sumaryusz podatków prowincyi wielkopolskiej, małopolskiej i subsidii charitativi od duchowieństwa.
- 225a. Pżez Mehliga do komisji mennicznej podawane w rokn 1771 i 1772 cztery noty.
- 223b. Przełożenie względem okoliczności mennicy tyczących się w języku francuskim wypisane przez Drosta.
- 224c. 1765 roku d. 19 Junii w Warszawie od Symona Symonssohna Schlesingera do komisji mennicznej podawany memoriał.

225. Odpowiedź na niektóre zapytania dotyczące się interesu mennicy, w języku francuskim ułożone z dokładną kalkulacją.

226. 1771 roku d. 7 Julii w Warszawie przez Adama Partenszteina podany w interesie mennicy projekt w języku francuskim z ułożeniem bilansu wydatków i profitu.

227. Planta od JW jmc'i pana Moszyńskiego stolnika koronnego podana względem otwarcia mennicy.

228. Od komisji mennicznej do komisji skarbu Rzeczypospolitej przy komunikacji planty wyżej położonej JW Moszyńskiego pisana nota.

229. Projekt do bicia pieniędzy w Polsce bez drobnej monety, wybijając grzywnę feinsilbru wagi kolońskiej na złotych polskich 85.

230. Przez Stanisława Augusta króla Unruhowi dyrektorowi generalnemu mennicy do sprawowania tejsze dyrekcji przepisana instrukcja.

231. Projekt uchwały względem monety srebrnej, której pes monetarius w kraju polskim jest większy niżeli w innych krajach sąsiedzkich.

232. Pryncypalne punkta, z których wyniknąć powinno zbicie podanego na dniu 4 octobra delegacyi projektu do odmiany pedis monetarii.

233. Dodatek do projektu względem waloru i kursu szelągów.

234. Projekt względem utrzymania kursu monety fałszywej i prawdziwej tejsze wartości przyjmowania.

235. Przez Jacka Stoszkowskiego do Gór Olkuskich i innych miejsc kruszcowych roku 1767 podany projekt.

236. Copia litterarum scriptarum ad palatinatum culmensensem a civitatibus Torunensi, Elbingensi et Gedanensi in negotio cudendae monetae.

237. Roku 1592 d. 5 septembra w Krakowie przez króla Zygmunta III mieszczanom poznańskim na bicie szelągów danego pozwolenia kopia.

238. Uniwersału Zygmunta I króla polskiego wydanego na sejmie piotrkowskim roku 1528 względem bicia w kraju polskim monety złotej, tejsze stemplu i sposobu sprowadzenia złota do mennicy kopia.— Tamże Zygmunta Augusta w roku 1572 dnia 21 maja na sejmie walnym koronnym warszawskim wydanego rozkazu dla żydów, aby w nadgrode wywiezionej z kraju polskiego monety dobrej a wprowadzonej (w) obieg fałszywej starali się dostawić srebra do mennicy krajowej dostarczającego na wybicie 100000 monety srebrnej, kopia.

239. Za panowania króla Zygmunta III roku 1590 Firlej podskarbi koronny z Gobelim i Gratianem rajcami marienburgskimi zawarł kontrakt względem bicia nowej monety w Marienburgu srebrnej i złotej na wzór bitej monety w Olkusz i Poznaniu.

240. Roku 1765 dnia 5 czerwca w Warszawie od komisji mennicznej do komisji skarbu koronnego podana nota z żądaniem, aby żydom i innym osobom w kraju zabronione było topienie srebra z monety krajowej, które wiele szkody krajowi przynosi i czynności mennicy tamuje.

241. Informatio de re monetaria edita in conventu regiomontano anno 1592 mense Aprili.
242. Tabelle générale de la monnaie battue — Tabelle de la fabrique de Leipzig.
243. Z woluminów praw polskich wypisane punkta przyznające każdemu własność minerałów, jakieby na czyim groncie znajdowały się.
244. Rachunek ogólny, co przy proponowanych dwóch projektach entrepreneur zdobyć może na opłacenie tak potrzebnych kosztów, jako i prowizyi należącej od kapitału założonego i wiele własnego profitu nabywa.
245. Bilanz von 1.200,000 Silbermünze und 100,000 Kupfermünz.
246. Bilanz von 1,100,000 Silbermünze, 100,000 an Ducaten und 1000,000 Kupfermünz.
247. W roku 1633 delegowanych z sejmu komisarzów względem mennicy zapadłego postanowienia kopia.
248. Kopia przysięgi jmc'i pana Unruha, qua komisarza komisji mennicznej i dyrektora mennicy J. Kr. Mości.
249. 1771 roku d. 22 Junii w Warszawie przełożenie względem interesu mennicy podane przez pana Drosta.
250. Tegoż roku d. 22 Junii w Warszawie importowanych do mennicy rubli wyszczególnienie i tamże względem tego wyszczególnienia podane kwestye.
251. Uwagi JW Andrzeja Zamoyskiego nad podpisaniem przez króla kontraktu mennicznego bez dolożenia się komisji skarbowej.
252. Refleksye tegoż JW Andrzeja Zamoyskiego nad projektem podanym o mennicy.
253. Berechnung in Monat Junio 1772 in Münzamt.
254. Roku 1772 d. 29 Junii w Warszawie od Aleksandra Unruh względem kosztów mennicy podany do komisji memoriał.
255. Roku 1770 d. 1 Augusta w Warszawie względem mennicy przez Karola Mehlig podany rapport.
256. Wiadomość w języku francuskim wypisana względem mennicznej roboty.
257. Roku 1771 d. 15 Januarii w Warszawie pisany przez Drosta komisji skarbowej podany o interesach mennicznych memoriał.
258. Roku 1769 d. 24 decembra w Warszawie od Chrystyana Emanuela Bürger do króla podawany względem mennicy memoriał.
259. Roku 1765 dnia 19 marca w Warszawie od Dürkoopa sekretarza mennicy do króla podawany memoriał.
260. Roku 1771 d. 30 Junii w Warszawie od Adolfa Mehlig do komisji mennicznej podawany memoriał.
261. Roku 1765 d. 14 Decembra w Warszawie Król Jmć ostrzeżony od księcia Repnina, że rezydent pruski ma żądać konferencyi z ministeryum polskim względem interesów mennicy, zapytuje się, czyli ma o tym przestrzedz komisją skarbową lub nie, na które zapytanie wypisali swoje zdania JW Andrzej Zamoyski kanclerz w. kor., Michał książę Czartoryski kanclerz litewski i Przeździecki podkanclerzy W. Księstwa Litewskiego.
262. Z przywileju króla Kazimierza W. ekscerpt, obejmujący pozwolenie gdańszczanom bicia monety złotej i srebrnej.

263. Przetłumaczenie listu pisanego w roku 1767 d. 24 Januarii z Torunia w języku niemieckim, w którym liście piszący czyni wywód i daje uwagi w interesie bicia wolnego monety w krajach i miastach znaczniejszych pruskich.

264. Oeconomia rei ad deliberandum czyli pismo o ułożeniu prawa i podziale tegoż na przyzwoite traktaty i rozdziały z uwagą nad połączeniem niektórych juryzdykcji ¹⁾).

265. Ekscerpta z różnych konstytucyi i praw dawnych polskich i pruskich wyjaśniające władze królów polskich nad prowincją pruską zebrane od roku 1346 do końca 1412.

266. Wywód różnych praw starożytnych do Prus, służących krajowi polskiemu od roku 1212, wyszczególniający wszystkie przywileje tej prowincyi.

WŁADYSŁAW KONOPCZYŃSKI.

---

¹⁾ Dopisek na marginesie: NB oddano P. E. Holmi jako myśl o podziale kodeksu Stanisława Augusta.